

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.042>

УДК 346.3

Андрій КРАВЧУК, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»
адвокат, METINVEST HOLDING, LLC, м. Київ, Україна
 orcid.org/0009-0006-8335-9984

ЗАХИСТ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДІ ПРОКУРОРОМ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Ключові слова: процесуальний статус, підстави представництва, інтерес держави, органи прокуратури, сторона господарського процесу.

У статті викладено результати комплексного аналізу нормативно-правових актів України, які регулюють порядок реалізації органами прокуратури представницької функції із захисту інтересів держави в господарському судочинстві, акцентується увага на новелах законодавства в цій сфері. Визначено проблеми правозастосування у сфері представництва прокурором інтересів держави в суді та досліджено відповідну судову практику Верховного Суду. На підставі результатів дослідження визначено проблемні питання нормативного регулювання захисту прокурором інтересів держави в господарському суді, запропоновано шляхи їх вирішення та напрями вдосконалення законодавства.

Вступ. Організаційно-правові основи захисту інтересів держави органами прокуратури в господарському процесі містяться у нормативних актах різної юридичної сили: від Конституції України до наказів Генерального прокурора. Конституційні зміни 2016 р. [1] запустили новий етап реформування держави та змінили фундаментальні засади діяльності правоохоронних органів. Варто відмітити, що зміна конституційної ролі прокуратури з акцентом на зменшення можливостей її діяльності поза кримінальним провадженням відповідала загальним європейським рекомендаціям. Так, у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам № РМ/РЕС (2012)11 «Щодо ролі прокурорів поза системою кримінального правосуддя» визначено, що у випадках, коли внутрішньодержавна правова система наділяє прокурорів функціями та повноваженнями поза системою кримінального правосуддя, їхнє завдання має полягати у представленні спільних чи публічних інтересів, захисті прав людини й основоположних свобод та у зміцненні верховенства права [2].

Цитування: Кравчук А. Захист інтересів держави в господарському суді прокурором: правові основи та проблеми правозастосування. *Економіка та право*. 2024. № 4. С. 42—51. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.042>

Реформування сфери правосуддя давало надію на вирішення проблем правової регламентації діяльності прокурора із представництва інтересів держави в господарському суді. Проте законодавчі новели 2014—2017 рр. не виправили ситуації, а деяким питанням навіть додали дискусійності.

На сьогодні нормативна база, що регламентує питання захисту інтересів держави прокурором у господарському суді, досі перебуває на стадії розвитку і досить часто потребує корегування за допомогою судової практики. Саме тому дослідження проблемних питань здійснення прокуратурою представницької функції у господарському суді має не лише наукове, але й конкретно-практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню здійснення прокуратурою представництва інтересів держави в суді присвятили увагу науковці різних галузей юридичної науки, серед яких можна виділити роботи І.М. Козьякова [3], Г.О. Світличної [4], М.М. Стефанчук [5], С.Я. Фурси [6] та ін. Деякі дослідження стосувалися безпосередньо реалізації прокуратурою представницької функції у господарському судочинстві, зокрема, цією темою займалися С.В. Дяченко та О.А. Ільніцька [7], М.В. Руденко [8], Ю.О. Серебрякова [9]. Однак зміни у законодавчому регулюванні представницьких функцій прокуратури зумовлюють необхідність подальших досліджень механізму реалізації функції прокуратури щодо захисту інтересів держави у господарському процесі та визначення кроків для напрацювання дієвих правових засад такої діяльності. В умовах реформування правової системи України, що триває, ця проблематика не втрачає актуальності й потребує перегляду та подальшого наукового осмислення.

Метою статті є аналіз сучасної нормативної бази, що регламентує порядок здійснення прокуратурою представництва інтересів держави в господарському суді, виокремлення його проблемних питань і визначення шляхів їх вирішення.

Результати дослідження. Конституційні основи прокурорського представництва у новому форматі закладені у ст. 1311 Основного закону [10]. Відповідно до її положень однією з трьох функцій прокуратури є представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Конституція

України не визначає конкретних підстав, коли прокурор може представляти в суді інтереси держави, це положення є відсильним. Частина 2 ст. 1311 Конституції України закріплює, що організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом. Таким законом є Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру» (далі Закон про прокуратуру) [11].

Норми спеціального закону деталізують конституційні приписи, встановлюючи, що представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом. Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Вказано вище статтею передбачена також вимога до прокурора щодо обґрунтування наявності підстав для представництва у суді. Визначено, що прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва.

Процесуальні основи захисту інтересів держави прокурором у господарському суді визначені безпосередньо Господарським процесуальним кодексом України [12] (далі ГПК України). Зокрема, відповідно до положень ч. 3 ст. 53 ГПК України, у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Абзацом 2 ч. 5 зазначеної статті також визначено, що у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. У разі відсутності та-

кого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі набуває статусу позивача.

З метою забезпечення належної організації діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді (відповідно до преамбули) Офісом Генерального прокурора видано наказ від 21.08.2020 № 389 «Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді», яким мають керуватися прокурори, реалізуючи представницьку функцію у господарському суді [13] (далі Наказ № 389). Нормами Наказу № 389 закріплені форми представницької діяльності прокурора, джерела відомостей для встановлення наявності підстав для застосування представницьких повноважень, порядок подання запитів про інформацію, порядок підготовчої роботи до подання позову тощо.

Комплексний аналіз нормативно-правової бази, яка регулює відносини щодо представництва прокурором інтересів держави в господарському суді, дає змогу зробити висновок про низку неузгодженостей, що призводять до проблем у правозастосуванні.

Так, Конституція України і спеціальне законодавство закладають правові основи представницьких повноважень прокурора в господарському процесі. Статус прокурора як представника держави отримав сучасне закріплення на конституційному рівні 2016 р., проте такий підхід був закладений Конституційним Судом України ще 1999 р. Згідно з позицією Конституційного Суду України, представництво прокуратурою України інтересів держави в суді є одним із видів представництва в суді. Зазначається також, що за правовою природою представництво в суді є правовідносинами, в яких одна особа (представник) на підставі певних повноважень виступає від імені іншої особи (довірителя) і виконує процесуальні дії в суді в її інтересах, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для неї права та обов'язки. Представництво прокурором інтересів держави в суді відрізняється від інших видів представництва рядом специфічних ознак: складом представників і колом суб'єктів, інтереси яких вони представляють, обсягом повноважень, формами їх реалізації [14].

Водночас ГПК України не відносить прокурора до категорії представників. У розумінні

господарсько-процесуального законодавства прокурор належить до «органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб», відповідно ст. 53 Кодексу, яка регламентує питання участі прокурора у господарському процесі, носить назву «Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб» і міститься у параграфі 1 «Учасники справи» Глави 4 ГПК України. Параграф же 2 «Представники» Глави 4 ГПК України, який регулює питання представництва в господарському процесі, не містить жодної згадки про прокурора. Можемо зробити висновок, що ГПК України розглядає прокурора не як представника, а як безпосереднього учасника справи. Цей підхід певною мірою підкріплюється положеннями абзацу 2 ч. 5 ст. 53 ГПК України, відповідно до якого за відсутності органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду, прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі набуває статусу позивача, тобто сторони процесу.

Отже, на сьогодні можна говорити, що положення ГПК України щодо процесуального статусу прокурора не відповідають конституційно закріпленій функції прокуратури з представництва інтересів держави в суді.

Треба зауважити, що в науковому середовищі також відсутня однотайність щодо процесуальної природи представництва прокурора, а питання статусу прокурора у господарському процесі вже тривалий час зберігає високий рівень дискусійності.

Ми підтримуємо думку, що попри загальну схожість, прокурорське представництво інтересів держави в господарському суді не слід отожднювати із представництвом за законом насамперед через те, що представницька функція прокурора визначена Конституцією України та обумовлена метою діяльності прокуратури — захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Крім того, прокурорське представництво відрізняється й за іншими істотними ознаками: за своїм характером, за колами осіб, чиї інтереси прокурор представляє, за сукупністю прав і формами їхньої реалізації [15, с. 180]. Свою функцію органи прокуратури здійснюють самостійно, підкоряючись тільки закону та ке-

руючись власним переконанням у порушенні інтересів держави.

Досліджуючи суспільні відносини щодо реалізації прокурором функції представництва інтересів держави в господарському процесі, правники наголошують і на необхідності розмежування процесуальних статусів прокурора і сторони.

У цьому контексті заслуговує на увагу думка М.Б. Артеменко, яка вказує на те, що існують ситуації, коли відбувається трансформація процесуального представника — прокурора — у сторону, що йде повністю в розріз із традиційним розумінням інституту представництва [16, с. 33]. Так, відповідно до ч. 5 ст. 55 ГПК відмова органу, уповноваженого здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, від поданого прокурором в інтересах держави позову (заяви), подання ним заяви про залишення позову без розгляду не позбавляє прокурора права підтримувати позов (заяву) і вимагати розгляду справи по суті. Схожі положення містила стара редакція ГПК України, яку досліджувала М.Б. Артеменко. Тож учена вважає, що у господарському процесі прокурор набуває прав та обов'язків представника, однак у випадку відмови позивача від позову — набуває прав та обов'язків сторони.

Після введення у дію оновленого господарського процесуального законодавства проблема, на яку вказала М.Б. Артеменко, ще поглибилась. Як вже зазначено вище, чинні положення ГПК України закріплюють, що у разі відкриття провадження за позовною заявою, поданою прокурором в інтересах держави в особі органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, зазначений орган набуває статусу позивача. Але за відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі сам набуває статусу позивача.

Варто погодитися з позицією М.В. Руденка, який звертає увагу на те, що набуття прокурором у господарському, загальному, адміністративному суді статусу позивача не збігається також зі сталими поняттями процесуальної науки, які визначають юридичний інтерес прокурора й сторони (позивача, відповідача). Загальновідомо, що у сторін, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, цей інтерес має особи-

стий, матеріально-правовий характер. Проте заінтересованість прокурора має лише процесуальний («чужий») характер і полягає в бажанні останнього отримати позитивне рішення для відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, інтереси якого він представляє в суді [8, с. 44].

Подібні доводи наводять і С.В. Дяченко та О.А. Ільніцька, наголошуючи, що позивач має як матеріальний, так і процесуальний інтереси у господарському процесі, а прокурор — лише процесуальний інтерес, вказані учасники господарського процесу мають різний статус, тому їхні повноваження не повинні підмінятися. До того ж дослідники акцентують увагу, що питання, чи може прокурор також мати матеріальний інтерес у справі, як і позивач, — не вирішені ні на законодавчому рівні, на ні рівні судової практики [7, с. 20—21]. Попри слушність вказаного вище зауваження, не видається доцільним законодавчо врегулювати питання щодо наявності у прокурора виключно процесуальної зацікавленості у справі, адже воно скоріше має значення для доктринальної науки, аніж для правозастосування. Характер зацікавленості прокурора є однією зі складових, що визначають його процесуальний статус, тож не потребує окремого законодавчого закріплення, на відміну від спеціального статусу прокурора.

Отже, представництво прокуратурою інтересів держави в господарському суді — це представництво конституційного рівня, воно є самостійною функцією і окремим видом прокурорської діяльності. Для реалізації цієї функції прокурор не потребує спеціальних доручень чи розпорядничьких актів, він вступає у справу на підставі своїх внутрішніх переконань про порушення інтересів держави та керується службовими повноваженнями.

Вважаємо, що задля забезпечення ефективного правозастосування особливості реалізації прокурором представницької функції у господарському судочинстві мають бути закріплені в процесуальному законодавстві. З цією метою доцільно доповнити ГПК України ст. 56-1 «Участь у справі прокурора як представника інтересів держави», визначивши статус та повноваження прокурора в окремій нормі.

Аналізуючи особливості механізму представництва прокурором інтересів держави у господарському суді, необхідно звернути увагу на

наявність ще однієї правової проблеми. Звернімося до ст. 45 ГПК України, яка закріплює, що сторонами в судовому процесі — позивачами і відповідачами — можуть бути особи, зазначені у ст. 4 цього Кодексу. Зі свого боку ст. 4 визначає коло осіб, які мають право на звернення до господарського суду. До таких належать юридичні особи та фізичні особи — підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування. Також до господарського суду у справах, віднесених законом до його юрисдикції, мають право звертатися особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. У розумінні господарського процесуального законодавства прокурор є однією з таких осіб. Отже, участь держави у господарському процесі не передбачена, хоча й передбачається участь прокурора в її інтересах, що порушує логіку процесу. Підкреслимо, що прокурор представляє в господарському процесі саме інтереси держави, а не органу, уповноваженого здійснювати функції держави у спірних правовідносинах.

На підставі цього деякі правники навіть роблять висновок про те, що держава безпосередньо не може бути стороною господарського процесу, а значить, це унеможлиблює і участь прокурора у господарському процесі в інтересах держави [17, с. 341].

Аналіз інших процесуальних кодексів вказує на різний підхід законодавця до спроможності держави виступати стороною процесу. Так, Кодекс адміністративного судочинства України [18], як і ГПК України, не розглядає державу як сторону процесу. Водночас Цивільний процесуальний кодекс України [19] у ст. 48 прямо визначає, що держава може бути позивачем та відповідачем у справі. Враховуючи, що держава очевидно може мати (і має) свої інтереси у процесі, підхід Цивільного процесуального кодексу України здається обґрунтованішим.

Як відомо, судова практика є мірилом ефективності механізмів правового регулювання, що містяться в законодавстві. Можна стверджувати, що ситуації, коли суд не використовує норму права буквально, а тлумачить її на підставі системного аналізу, свідчать про деяку недосконалість правової норми. Так, питання участі держави у господарському процесі неодноразово вирішувалося судом під час розгля-

ду господарських справ. Звернімося до постанови КГС ВС від 17.08.2020 у справі № 913/73/19. Суд зазначив, що у судовому процесі, зокрема у господарському, держава бере участь у справі як сторона через відповідний її орган, наділений повноваженнями у спірних правовідносинах. Тобто під час розгляду справи у суді фактично стороною у спорі є держава, навіть якщо позивач визначив стороною у справі певний орган [20]. Аналогічна позиція міститься і в інших рішеннях Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. А в постанові від 20.08.2022 у справі № 910/5201/19 вже Велика Палата Верховного Суду нагадала, що в судовому процесі держава бере участь у справі як сторона через відповідний її орган, наділений повноваженнями у спірних правовідносинах [21].

Отже, керуючись напрацьованою практикою та правовою позицією Верховного Суду, господарські суди мають розглядати державу як сторону процесу, коли судового захисту потребують її інтереси, навіть якщо формально стороною визначено державний орган чи прокурора за відсутності органу, який може здійснювати захист інтересів держави. Таку позицію має Верховний Суд на підставі системного аналізу норм права, не обмежуючись ст. 4 та 45 ГПК України, які визначають сторони у господарському процесі.

З метою вирішення на законодавчому рівні окресленої проблеми вважаємо правильним за аналогією з цивільним процесуальним законодавством доповнити ст. 45 ГПК України, вказавши, що «сторонами у судовому процесі — позивачами і відповідачами — можуть бути особи, зазначені у статті 4 цього Кодексу, а також держава».

До категорії проблемних питань правозастосування належить також визначення наявності підстав для представництва прокурором інтересів держави в господарському суді. Закон про прокуратуру встановлює імперативну вимогу про те, що прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва. Із нормами спеціального закону кореспондують приписи ГПК України, який у ч. 4 ст. 53 деталізує вказану вимогу Закону про прокуратуру та встановлює, що прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, у позовній чи іншій заяві,

скарзі обґрунтовує, у чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком повернення заяви.

Як було зазначено вище, Конституція України закріплює, що прокурор має здійснювати захист інтересів держави лише у виключних випадках. Однак законодавець, розробляючи як спеціальне законодавство про прокуратуру, так і господарське процесуальне законодавство, відходить від поняття виключних випадків. Як результат відсутності законодавчого закріплення якщо не кола виключних випадків, то принаймні визначення цього терміна, судові органи випрацювали вже досить сталу практику щодо того, які випадки мають вважатися виключними для обґрунтування наявності підстав для представництва прокурором інтересів держави в господарському суді. Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду (надалі КГС ВС) в постанові від 20.09.2018 у справі № 924/1237/17 сформував правову позицію, згідно з якою виключними випадками, за яких прокурор може здійснювати представництво інтересів держави в суді, є порушення або загроза порушення інтересів держави. Ключовим для застосування цієї норми є поняття «інтерес держави» [22].

Науковці також роблять свій внесок у спроби віднайти загальноприйнятне розуміння поняття виключних випадків, використаного в Основному законі. Так, М.В. Руденко припускає, що тільки у разі виникнення нетипової правової ситуації — якщо захист інтересів держави у конкретному юридичному спорі не здійснює або неналежно здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідне повноваження, а також за відсутності такого органу — прокурор може бути наділений правом здійснювати функції виключного представника держави у цивільних, господарських та адміністративних справах без набуття статусу позивача [23, с. 32]. Варто погодитися також із М.М. Стефанчук, що перелік виключних випадків не може бути сформований заздалегідь, а повинен визначатися ситуативно,

відповідно до публічних інтересів, які потребують захисту в конкретний історичний період [5, с. 40]. Адже, як слушно підкреслює Т.О. Дунас, передбачити у законодавчих актах усі випадки, коли прокурор може представляти в суді інтереси держави, практично неможливо, бо держава бере участь у численних правовідносинах, що регламентуються різними нормативними актами [24, с. 62].

З урахуванням викладеного вище не можна погодитися з твердженням В.В. Резнікової та О.В. Россильної про те, що питання процесуальної участі прокурора у господарському судочинстві ускладнює наявність великої кількості оціночних понять, які можна тлумачити відповідно до обставин конкретної справи, керуючись правовими нормами та внутрішнім переконанням судді [25, с. 199].

На основі системного аналізу спеціального законодавства про прокуратуру та господарського процесуального законодавства з урахуванням судової практики спробуємо визначити порядок дій, які мають бути здійснені прокурором з метою встановлення наявності та подальшого обґрунтування підстав звернення до господарського суду з позовом в інтересах держави:

1) отримання даних про можливе порушення інтересів держави. Наказ № 389 надає перелік джерел, з яких прокурор може отримати подібні відомості. До них належить: інформація, що надходить до органів прокуратури від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень; матеріали кримінальних проваджень, справ про адміністративні правопорушення, зокрема пов'язані з корупцією; публікації у медіа, а саме в мережі Інтернет, публічна інформація у формі відкритих даних; документи, розміщені у Єдиному державному реєстрі судових рішень; звернення фізичних і юридичних осіб, депутатів усіх рівнів, громадських об'єднань та організацій; інші джерела;

2) визначення органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист інтересів держави у спірних правовідносинах;

3) за необхідності звернення до цього органу із відповідними запитом про витребування інформації чи документів. Закон про прокура-

туру закріплює, що такі запити може робити прокурор виключно з метою встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді. Заслуговує на увагу те, що Наказ № 389 вимагає, щоб про кожен факт початку процедури встановлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді, відповідно до ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», прокуратура нижчого рівня повідомляла прокуратуру вищого рівня не пізніше як за 5 днів з дати направлення першого запиту про витребування інформації чи документів;

4) повідомлення, відповідно до ст. 23 Закону про прокуратуру, органу, уповноваженого здійснювати захист порушених інтересів держави у спірних правовідносинах, перед зверненням до господарського суду;

5) остаточне вирішення питання про наявність підстав для представлення інтересів держави у господарському суді з огляду на дії чи бездіяльність уповноваженого органу після отримання повідомлення прокурора;

б) звернення з позовом до відповідного господарського суду, якщо встановлено наявність підстав для представлення інтересів держави в господарському суді. Необхідно пам'ятати, що наявність підстав має бути обґрунтована прокурором у позові.

Наведений вище порядок стосується здебільшого випадку, коли існує орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження здійснювати захист інтересів держави у спірних правовідносинах, однак він цього захисту не здійснює. За відсутності уповноваженого органу перелік дій скорочується, адже відсутня необхідність повідомлення органу в порядку ст. 23 Закону про прокуратуру. Звернімо увагу, що для встановлення наявності підстав для звернення прокурора до суду через нездійснення захисту компетентним органом не мають значення причини такої бездіяльності, достатнім є сам факт невиконання обов'язку щодо захисту інтересів держави відповідним суб'єктом.

Висновки. Положення господарського процесуального законодавства в частині регламентації участі прокурора в судовому процесі

не відповідають конституційним вимогам щодо прокурорського представництва. Деякі питання щодо особливостей представництва прокурором інтересів держави в господарському суді врегульовані судовою практикою, зокрема Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду та Великої Палати Верховного Суду. Хоча достатньо господарських позовів прокуратури залишаються без руху, це свідчить не тільки про недоліки законодавства, а й про формальний підхід прокуратури до підтвердження повноважень на представництво інтересів держави, а інколи і про наміри зацікавленої прокуратури вступити у судові процеси за відсутності законних підстав.

Проведений аналіз нормативної бази та судової практики дає змогу констатувати, що, попри детальну нормативну регламентацію, порядок захисту прокурором інтересів держави в господарському суді містить низку недоліків і неузгодженостей.

Крім того, питання захисту прокурором інтересів держави у господарському судочинстві ускладнюється великою кількістю оціночних понять у законодавстві України (інтерес держави, виключні випадки, неналежне здійснення захисту тощо). Через це на господарський суд покладається функція з визначення наявності підстав представництва прокурором інтересів держави в кожній конкретній справі, що призводить до неоднорідності судової практики. Це свідчить про необхідність удосконалення порядку представництва прокурором інтересів держави в господарському суді насамперед завдяки внесенню змін до господарського процесуального законодавства. Вирішення порушених питань можливе шляхом подальших теоретичних і практичних напрацювань у цьому напрямі.

Перспективи подальших досліджень. Виконаве дослідження може закласти підґрунтя для подальших наукових розробок, присвячених проблематиці реформування правосуддя, а саме питанню процесуального статусу прокурора поза кримінальним провадженням. Крім того, подальшого дослідження потребує проблема захисту інтересів держави в господарському судочинстві, зокрема напрацювання сталого понятійного апарату.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
2. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокурорів поза системою кримінального правосуддя: Рекомендація Кабінету Міністрів Ради Європи від 19.09.2012 № СМ/Rec(2012)11. URL: <https://vkksu.gov.ua/page/rekomendaciyi-ta-rezolyuciyi-komitetu-ministriv-rady-yevropu> (дата звернення: 30.09.2024).
3. Козьяков І.М. Організаційно-правові основи представництва прокурором інтересів держави в суді. *Публічне право*. 2018. № 4 (32). С. 9—15.
4. Світлична Г.О. Функція представництва та процесуальний статус прокурора в умовах реформування системи правосуддя та судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 69—72.
5. Стефанчук М.М. Категорія «виключні випадки» в контексті реалізації прокуратурою України функції представництва. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 36—42.
6. Фурса С.Я. Теоретичні аспекти правового та процесуального становища прокурора в цивільному судочинстві. *Право України*. 1998. № 12. С. 68—70.
7. Дяченко С.В., Льницька О.А. Представництво прокурором інтересів держави у господарському процесі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. № 1 (48). С. 17—22.
8. Руденко М.В. Прокурор як учасник оновленого господарського, цивільного та адміністративного судового процесу: питання правової визначеності. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. №2 (36). С. 42—47.
9. Серебрякова Ю.О. Щодо підстав представництва прокурором інтересів держави у господарському судочинстві. *Правові горизонти*. 2020. № 23. С. 95—101.
10. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
11. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18?find=1&text=позив#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
12. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1998 (у редакції Закону від 03.10.2017 № 2147-VIII з наступними змінами та доповненнями). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
13. Про організацію діяльності прокурорів щодо представництва інтересів держави в суді: Наказ Офісу Генерального прокурора від 21.08.2020 № 389. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389905-20#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
14. У справі за конституційним поданням Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді): Рішення Конституційного Суду України від 08.04.1999. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
15. Таможня О.О. Представництво інтересів держави в адміністративному судочинстві: особливості та проблеми нормативно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 178—185.
16. Артеменко М.Б. Представництво прокуратурою інтересів держави в суді: проблемні питання модифікації «класичної» моделі процесуального представництва та виклики часу. *Вісник Державної судової адміністрації України*. № 2 (27). 2013. С. 29—40.
17. Фещук В.В., Петрина В.Н. Участь прокурора у господарському процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 337—342.
18. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 (у редакції Закону від 03.10.2017 № 2147-VIII з наступними змінами та доповненнями). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
19. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV (у редакції Закону від 03.10.2017 № 2147-VIII з наступними змінами та доповненнями). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.09.2024).
20. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 17.08.2020 у справі № 913/73/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91016940> (дата звернення: 30.09.2024).
21. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20.08.2022 у справі № 910/5201/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852860> (дата звернення: 30.09.2024).
22. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 20.09.2018 у справі № 924/1237/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76609979> (дата звернення: 30.09.2024).
23. Руденко М.В. Модель представницької функції прокуратури у контексті нових конституційних змін (щодо правосуддя). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 30—35.

24. Дунас Т.О. Шляхи вдосконалення цивільного процесуального законодавства щодо представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 4. С. 60–65.
25. Резнікова В.В., Россильна О.В. Посередництво і представництво в господарському праві та процесі України: навч. посіб. Київ: Ліра, 2016. 216 с.

Надійшла 09.10.2024

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia): Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 No. 1401-VIII. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> [in Ukrainian].
2. Rekomendatsiia Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo roli prokuroriv poza systemoiu kryminalnogo pravosuddia: Rek. Kabinetu Ministriv Rady Yevropy vid 19.09.2012 No. CM/Rec(2012)11. URL: <https://vkksu.gov.ua/page/rekomendaciyi-ta-rezolyuciyi-komitetu-ministriv-rady-yevropy> [in Ukrainian].
3. Koziakov I. Orhanizatsiino-pravovi osnovy predstavnytstva prokurorom interesiv derzhavy v sudi. *Publichne pravo*. 2018. No. 4 (32). P. 9-15 [in Ukrainian].
4. Svitlychna H.O. Funktsiia predstavnytstva ta protsesualnyi status prokurora v umovakh reformuvannia systemy pravosuddia ta sudochynstva. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2020. No. 4. P. 69-72 [in Ukrainian].
5. Stefanchuk M. Katehoriia "vykliuchni vypadky" v konteksti realizatsii prokuraturoiu Ukrainy funktsii predstavnytstva. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. 2016. No. 4. P. 36-42 [in Ukrainian].
6. Fursa S. Teoretychni aspekty pravovoho ta protsesualnogo stanovyscha prokurora v tsyvilnomu sudochynstvi. *Pravo Ukrainy*. 1998. No. 12. P. 68-70 [in Ukrainian].
7. Diachenko S.V., Ilnitska O.A. Predstavnytstvo prokurorom interesiv derzhavy u hospodarskomu protsesi. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2023. No. 1 (48). P. 17-22 [in Ukrainian].
8. Rudenko M.V. Prokuror yak uchashnyk onovlenoho hospodarskoho, tsyvilnogo ta administratyvnogo sudovoho protsesu: pytannia pravovoi vyznacheni. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka*. 2018. No. 2 (36). P. 42-47 [in Ukrainian].
9. Serebriakova Yu.O. Shchodo pidstav predstavnytstva prokurorom interesiv derzhavy u hospodarskomu sudochynstvi. *Pravovi horyzonty*. 2020. No. 23. P. 95-101 [in Ukrainian].
10. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 No. 254k/96-VR. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Pro prokuraturu: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 No. 1697-VII. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18?find=1&text=pozyv#Text> [in Ukrainian].
12. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.11.1991 No. 1998 (u redaktsii Zakonu vid 03.10.2017 No. 2147-VIII z nastupnymy zminamy ta dopovnenniamy). *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> [in Ukrainian].
13. Pro orhanizatsiiu diialnosti prokuroriv shchodo predstavnytstva interesiv derzhavy v sudi: Nakaz Ofisu Heneralnogo prokurora vid 21.08.2020. No. 389. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389905-20#Text> [in Ukrainian].
14. U spravi za konstytutsiynym podanniam Vyshchoho arbitrazhnogo sudu Ukrainy ta Heneralnoi prokuratury Ukrainy shchodo ofitsiynoho tlumachennia polozhen statti 2 Arbitrazhnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy (sprava pro predstavnytstvo prokuraturoiu Ukrainy interesiv derzhavy v arbitrazhnomu sudi): Rishennia Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy vid 08.04.1999. *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-99#Text> [in Ukrainian].
15. Tamozhnia O. Predstavnytstvo interesiv derzhavy v administratyvnomu sudochynstvi: osoblyvosti ta problemy normatyvno-pravovoho rehuliuвання. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. No. 4. P. 178-185 [in Ukrainian].
16. Artemenko M. Predstavnytstvo prokuraturoiu interesiv derzhavy v sudi: problemni pytannia modyfikatsii «klasychnoi» modeli protsesualnogo predstavnytstva ta vyklyky chasu. *Visnyk Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy*. No. 2(27). 2013. P. 29-40 [in Ukrainian].
17. Feshchuk V., Petryna V. Uchast prokurora u hospodarskomu protsesi. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. No. 6. P. 337-342 [in Ukrainian].
18. Kodeks administratyvnogo sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005 (u redaktsii Zakonu vid 03.10.2017 No. 2147-VIII z nastupnymy zminamy ta dopovnenniamy). *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].
19. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 18.03.2004 No. 1618-IV (u redaktsii Zakonu vid 03.10.2017 No. 2147-VIII z nastupnymy zminamy ta dopovnenniamy). *Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].
20. Postanova Kasatsiynoho hospodarskoho sudu u skladi Verkhovnogo Sudu vid 17.08.2020 u spravi No. 913/73/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91016940> [in Ukrainian].
21. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnogo Sudu vid 20.08.2022 u spravi No. 910/5201/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105852860> [in Ukrainian].

22. Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 20.09.2018 u spravi No. 924/1237/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76609979> [in Ukrainian].
23. Rudenko M. Model predstavnytskoi funktsii prokuratury u konteksti novykh konstytutsiinykh zmin (shchodo pravosuddia). *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. 2016. No. 4. P. 30-35 [in Ukrainian].
24. Dunas T. Shliakhy vdoskonalennia tsyvilnoho protsesualnoho zakonodavstva shchodo predstavnytstva prokurorom interesiv hromadianyna abo derzhavy v sudі. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. 2008. No. 4. P. 60-65 [in Ukrainian].
25. Rieznikova V.V., Rossylna O.V. Poserednytstvo i predstavnytstvo v hospodarskomu pravi ta protsesi Ukrainy: navch. posib. Kyiv: Vydavnytstvo Lira, 2016. 216 s. [in Ukrainian].

Received 09.10.2024

Andrii KRAVCHUK,

Postgraduate State Organization “V. Mamutov
Institute of Economic and Legal Research of the National Academy
of Sciences of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
Lawyer, METINVEST HOLDING, LLC,
Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0006-8335-9984

PROTECTION OF THE STATE'S INTERESTS IN THE COMMERCIAL COURT BY THE PROSECUTOR: LEGAL FOUNDATIONS AND PROBLEMS OF LAW ENFORCEMENT

The article carries out a comprehensive analysis of the legal acts of Ukraine, which regulate the procedure for the implementation of the representative function by the prosecutor's office to protect the interests of the state in commercial litigation, with emphasis on new legislation in this area. The author determined that the provisions of the commercial procedural legislation in terms of the regulation of the prosecutor's participation in the court process do not meet the constitutional requirements for the prosecutor's representation. Controversial issues regarding the representation of the state's interests by the prosecutor in the commercial court are regulated by judicial practice, in particular the Commercial Cassation Court as part of the Supreme Court and the Grand Chamber of the Supreme Court. Based on the generalization of the judicial practice of the Supreme Court, which concerns the participation of the prosecutor in commercial litigation on behalf of the state, the problems of law enforcement in this area have been identified. To solve these problems, the need to improve commercial procedural legislation was emphasized. In particular, the necessity of supplementing the Commercial Procedural Code of Ukraine with provisions that clearly establish the status and powers of the prosecutor in the commercial litigation is substantiated. Also, based on the analysis of judicial practice, it was determined that commercial courts consider the state as a party to the process when its interests require judicial protection, even if a state body or a prosecutor is formally designated as a party. At the same time, the Commercial Procedural Code does not provide for the possibility of state participation in the commercial litigation. In order to resolve the specified legal issue at the legislative level it is proposed to legislate that the state can be a party in commercial litigation. The author also defined the prosecutor's procedure, compliance with which is a necessary condition for the admissibility of his participation in the commercial litigation in the interests of the state. It is noted that the category of problematic issues includes determining the existence of grounds for the prosecutor's representation of the state's interests in the commercial court. In addition, the author proved that the presence of a significant number of evaluative concepts, the interpretation and evaluation of which is up to the court in each individual case, complicates the participation of the prosecutor in the commercial litigation.

Key words: procedural status, grounds for representation, state interest, prosecutor's office, party in commercial litigation.